

حکمرانی مطلوب و بهبود فضای کسب و کار

مهدی غضنفری، سیدعلیرضا شجاعی

چکیده. شاخص‌ها در سطح ملی و فراملی برای ارزیابی عملکرد و پیش‌بینی و تدوین سناریوهای آینده و نیز به عنوان علائم هشدار دهنده، از جمله مهم‌ترین، ضروری‌ترین و مفیدترین ابزارها و روش‌ها برای حکمرانی مطلوب به شمار می‌روند. در این مقاله دو شاخص «حکمرانی خوب» و «سهولت کسب‌وکار» مورد بررسی قرار گرفته و ابتدا به معرفی مختصر و وضعیت آنها در ایران پرداخته شده و سپس با هدف دستیابی به چشم‌انداز بیست ساله کشور، ظرفیت و امکان ارتقای جهشی رتبه بهبود فضای کسب و کار ایران با بررسی تطبیقی آماری کشورهای منطقه مورد توجه قرار گرفته است. نتیجه این پژوهش نشان داد حداکثر جهش رتبه‌ای طی چند سال اخیر در منطقه مربوط به ازبکستان با ارتقای ۶۷ رتبه می‌باشد و با این فرض، ایران تا سال ۱۴۰۱ می‌تواند از رتبه ۱۲۴ به رتبه‌های ۵۷ تا ۶۰ جهانی و ۷ تا ۱۰ منطقه -کشورهای آذربایجان و ترکیه- برسد. در این زمینه به ترتیب سه مولفه «کیفیت مقرراتی (نظارتی)»، «کنترل فساد» و «اثربخشی دولت» در شاخص حکمرانی خوب و سه مولفه «حمایت از سرمایه‌گذاران خرد»، «ورشکستگی و پرداخت دیون» و «سهولت پرداخت مالیات» در شاخص سهولت کسب و کار باید مورد توجه بیشتری قرار گیرد. در پایان با مدل تعاملی دو شاخص مذکور برای نخستین بار، راهبردهایی برای ارتقای هر شش مولفه فوق در قالب یک ماتریس ارائه و برنامه‌هایی که در نهایت منجر به حکمرانی مطلوب توأمان با بهبود فضای کسب و کار در مسیر چشم‌انداز کشور، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و رونق تولید شود، پیشنهاد شده است.

کلیدواژه‌گان: مقررات، فساد، دولت، سرمایه‌گذار، ورشکستگی، مالیات.

۱- مقدمه

یکی از محورهایی که بر فضای کسب و کار در بعد کلان تأثیرگذار می باشد حکمرانی^۱ مطلوب است. محیط فعالیت اقتصادی دارای تأثیرات چشمگیر بر موفقیت واحدهای تولیدی در خلق ثروت و کسب سود است. دولت به عنوان حکمران و سیاستگذار کلان در حوزههای مختلف، نقش اساسی در فراهم سازی محیط مساعد کسب و کار و حمایت از بنگاهها دارد. در یک محیط مساعد اقتصادی، بنگاههای کارآمد بخش خصوصی ضمن خلق ثروت و تامین مالی دولت از طریق پرداخت مالیات بیشتر، می توانند دولت را در سایر اهداف کلان از جمله اشتغال زایی، خودکفایی و پیشرفت اقتصادی نیز یاری نمایند. دو شاخص مهم جهانی ارزیابی محیط فعالیت اقتصادی در جهان را می توان شاخصهای «فضای کسب و کار»^۲ و «حکمرانی خوب»^۳ برشمرد که هر یک به اختصار معرفی و آخرین گزارش آنها ارائه شده است.

۲- تعاریف و مبانی نظری

۲-۱- حکمرانی خوب

نظریه حکمرانی خوب از اواخر دهه ۱۹۹۰ مورد استقبال قرار گرفت. الگوی دولت حداقل با افزایش شدید بحرانهای مالی همراه بوده است که هزینههای سنگینی بر اقتصاد کشورهای در حال توسعه و اقتصاد جهانی تحمیل کرده است. طی دو دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ نابرابری میان کشورها افزایش یافته و در اکثر کشورهای اروپای شرقی و شوروی سابق اجرای این الگوی سیاست گذاری به افزایش شدید فقر و نابرابری و تورم منجر گردیده است. این پیامدها موجب رویگردانی از الگوی دولت حداقل و استقبال از الگوی حکمرانی خوب شده است. کاهش مداخله دولت، لزوما عملکرد بهتر وضعیت اقتصادی را به ارمغان نمی آورد. برای دستیابی به توسعه، نقاط ضعف دولت و راه های کاهش آن باید در کانون سیاست ها قرار گیرد. اعمال حکمرانی بهتر نیازمند مجموعه ای از سیاستهاست که از جامعه ای به جامعه دیگر متفاوت است؛ با این وجود، افزایش رقابت در حوزه سیاسی و اقتصادی و همچنین پاسخگویی بیشتر دولت، دو راهبرد اصلی حکمرانی خوب است. (میدری احمد، مقدمه ای بر نظریه حکمرانی خوب، نشریه رفاه اجتماعی، پاییز ۱۳۸۵، دوره ۶، شماره ۲۲، از صفحه ۲۶۱ تا ۲۸۷)

مک گریگور^۴ (۱۹۹۳) حکمرانی را بکارگیری قدرت و اختیارات در جهتی که متعهد به انجام کنش های سیاسی و تصمیمات مدیریتی است، تعریف می کند. لین و همکاران^۵ (۱۹۹۹) حکمرانی را به عنوان رژیم های قانون^۶، اصول اجرایی، محاکم قضایی و رویه هایی که برای فعالیت های دولت، توانمندی و یا محدودیت ایجاد می کند، می دانند.

تعاریف مختلفی برای حکمرانی ارائه شده که در ادامه به برخی از آنها اشاره می شود:

- شیوه ای است که در آن قدرت برای مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور در راستای توسعه صرف می شود. (گزارش «حکمرانی و توسعه»، ۱۹۹۲، بانک جهانی)
- سازوکارها، فرآیندها و نهادهایی که به واسطه آنها شهروندان، گروه ها و نهادهای مدنی، منافع مدنی خود را دنبال می کنند و حقوق قانونی خود را به اجرا در می آورند و تعهداتشان را برآورده می سازند. (یونسکو، ۲۰۰۲)
- حکمرانی خوب در بستر مساعد محیط سیاسی و نهادی که به حقوق بشر، اصول دموکراتیک و حاکمیت قانون ارج می نهد، عبارت است از مدیریت شفاف و پاسخگوی افراد بشر، طبیعت، منابع اقتصادی و مالی به منظور توسعه منصفانه و پایدار. (وزارت فدرال اروپا)

موضوع حکمرانی خوب با هدف دستیابی به توسعه انسانی پایدار مطرح شده که در آن بر کاهش فقر، ایجاد شغل و رفاه پایدار، حفاظت و تجدید حیات محیط زیست و رشد و توسعه زنان تأکید می شود که همه این ها با حکمرانی خوب امکان

¹ Governance

² Doing Business index

³ Good Governance

⁴ McGregor

⁵ Lynn et al.

⁶ Regimes of Laws

تحقق می‌یابد. در حکمرانی خوب شراکت بین سه رکن اصلی دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی در انجام فعالیت‌ها وجود دارد که گاهی فراتر از مشارکت است.

۲-۲- فضای کسب و کار

کسب و کار: هر نوع فعالیت تکرارشونده اقتصادی از قبیل تولید، خرید و فروش کالا و خدمات به قصد کسب منافع اقتصادی. فضای کسب و کار: منظور از فضای کسب و کار، عوامل موثر بر عملکرد واحدهای اقتصادی مانند کیفیت دستگاه‌های حاکمیت، ثبات قوانین و مقررات، کیفیت زیرساخت‌ها و ... است که تغییر دادن آنها فراتر از اختیارات و قدرت مدیران بنگاه‌های اقتصادی است. (میدری و قودجانی، ۱۳۸۷)

فضای کسب و کار مجموعه عواملی است که بر شکل‌گیری، تداوم و عملکرد بنگاه تاثیر گذار هستند و تغییر آنها برای مدیران بنگاه‌های اقتصادی بسیار پرهزینه و یا غیر ممکن می‌باشد. محیط کسب و کار محل تبادل و تامین داده‌ها و ستادهای کار و فعالیت بنگاه‌های اقتصادی است و از این رو، نقش سرنوشت سازی در حیات و بقای سازمان‌ها و شرکت‌ها (بنگاه‌های اقتصادی) طی دوره عمر آنها برعهده دارد.

۱. طبق تعریف یونیدو (۲۰۰۸)، محیط کسب و کار به مفهوم مجموعه قوانینی است که بر هزینه شرکت‌ها تأثیر دارد.

مانند هزینه مجوزها، تشریفات اداری، مالیات، هزینه های نیروی کار و غیره.

۲. مطابق با تعریف شده توسط OECD در سال ۲۰۰۸، محیط کسب و کار مجموعه ای از سیاست‌ها، شرایط حقوقی، نهادی و قانونی حاکم بر فعالیت‌های کسب و کار است.

۳. محیط کسب و کار شامل زیرساخت‌های اقتصادی، قوانین و مقررات، کیفیت نظام قضایی و غیره است که بر عملکرد شرکت‌ها تأثیر مستقیم دارند، ولی تغییر دادن آنها فراتر از اختیارات و قدرت مدیران شرکت‌ها و کسب و کارهاست (اتاق بازرگانی، ۱۳۸۸).

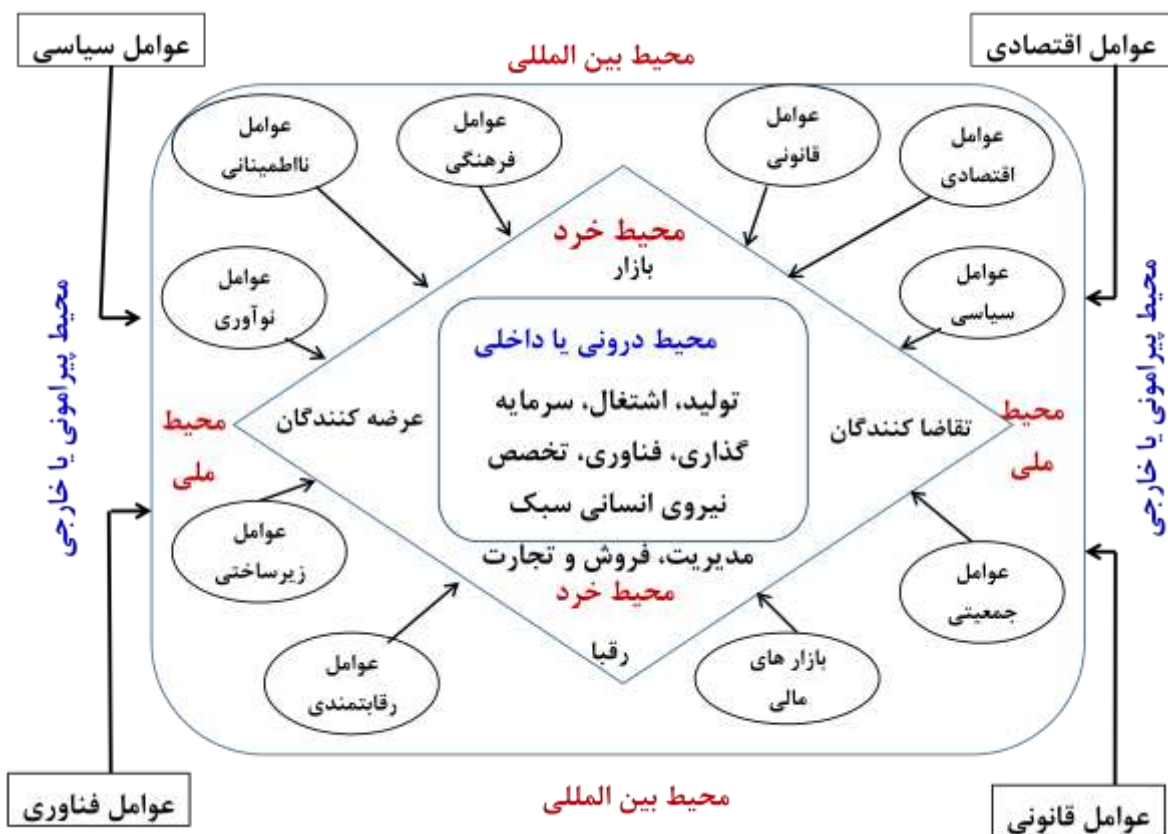
۴. بر اساس بند ج ماده (۱) قانون بهبود مستمر فضای کسب و کار مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۶، محیط کسب و کار عبارت است از "مجموعه عوامل مؤثر در اداره یا عملکرد بنگاه‌های تولیدی که خارج از کنترل مدیران آنها می‌باشند".

۵. فضای کسب و کار به مجموعه عواملی اطلاق می‌شود که در بیرون از بنگاه وجود دارد و بر عملکرد بنگاه اثری تعیین کننده می‌گذارد. بخش مهمی از فضای اقتصادی و حقوقی پیرامون بنگاه‌های اقتصادی متأثر از عملکرد دولت و تعریف نقش دولت در شکل دهی روابط اقتصادی است. دخالت‌های ناروای دولت در تنظیم رفتار آحاد اقتصادی، نه تنها به بهبود در تخصیص منابع منجر نمی‌شود بلکه کاهش کارایی را به همراه خواهد آورد.

۶. بطور کلی فضای کسب و کار به آن دسته از عوامل موثر بر عملکرد بنگاه‌های اقتصادی گفته می‌شود که مدیران بنگاه‌ها نمی‌توانند آنها را تغییر داده یا بهبود بخشند (اشرفی و فهیمی‌فر، ۱۳۹۱).

بهبود فضای کسب و کار: ارتقای شاخص‌های کسب و کار نسبت به گذشته در راستای انجام بهتر فعالیت بنگاه‌ها.

شکل شماره ۱ مدل تحلیل محیط کسب و کار را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۱- مدل مفهومی تحلیل محیط کسب و کار
منبع: گزارش دفتر مطالعات اقتصادی و امور کسب و کار وزارت صنعت، معدن و تجارت - ۱۳۹۲

۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

بهبود فضای کسب و کار همیشه به عنوان یکی از اولویتهای اصلی در اقتصاد مطرح بوده اما تحقق این امر همیشه در اما و اگرها بوده است. این موضوع از چند نظر حائز اهمیت راهبردی است:

۱- تاکید مقام معظم رهبری بر موضوع:

✓ "آنچه که من از مجموع این مطالب احساس میکنم، دو کار را دستگاههای دولتی مورد توقع هست که انجام بدهند: یکی، مدیریت دقیق و عالمانه منابع است. ... نکتهی دوم، بهبود فضای کسب و کار است، که از جملهی کارهایی که به نظر ما عمدهی وظیفهی دولت هست، همین هست. وزیر محترم در گزارششان اشاره کردند به بهبود فضای کسب و کار. بهبود فضای کسب و کار، بیشتر وظیفهی دولت است. همین مسئلهی مقررات، تسهیلات گوناگون، پیچ و خمهای اداری فراوان، اینها همه، چیزهایی است که اگر چنانچه اصلاح بشود، بهبود فضای کسب و کار که یکی از مسائل عمدهی اقتصادی ماست، حاصل خواهد شد. همین پنجرهی یکواحد - یک پنجره برای کارها که ایشان ذکر کردند - همین یک کار، اگر انجام بگیرد، به نظر من بسیاری از مشکلات حل خواهد شد. این مربوط به بخش دولتی است که بخش مهم است. وظیفهی دولت، تکلیف دولت، به نظر من عمدتاً اینهاست؛ البته مسئولین وظائف فراوانی دارند، لکن پایه و مایه آنطور که انسان از مجموع گزارشها و مجموع حرفها استفاده می کند، این دو چیز است." (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور - ۱۳۸۹/۰۶/۱۶)

✓ در بهبود فضای کسب و کار بایستی حتماً تلاش بشود؛ با قوانین لازم، با روشها و رویههای لازم. (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی - ۱۳۹۸/۰۱/۰۱)

✓ ایشان «وابستگی به نفت و خام‌فروشی»، «مداخلات غیرلازم دستگاه‌های حکومتی در مسائل اقتصادی و عدم اجرای مناسب سیاست‌های اصل ۴۴» و «تخریب فضای کسب‌وکار و قوانین دست‌وپاگیر» را از جمله بیماری‌های مزمن اقتصاد کشور برشمردند. (دیدار مسؤولان نظام با رهبر معظم انقلاب - ۱۳۹۸/۰۲/۲۴)

✓ یک مسئله‌ی سوم که آن هم جزو چیزهای اساسی است، مسئله‌ی فضای کسب و کار و افزایش سهولت کسب و کار است که قبلاً اشاره کردم. یعنی واقعاً این قدر مقررات گوناگون و متناقض در این دستگاه، آن دستگاه [وجود دارد که] تولید مشکل میشود. ما این را دو سه مرتبه تا حالا در جلسات مسئولین دولتی هم مطرح کرده‌ایم، از آنها خواسته‌ایم؛ خب به اندازه‌ی لازم همت نشده. من خواهش میکنم این قضیه را خیلی جدی بگیرید. (دیدار مسؤولان نظام با رهبر معظم انقلاب - ۱۳۹۸/۰۲/۲۴)

✓ ایشان در مسائل اقتصادی، چند موضوع را دارای اهمیت مضاعف برشمردند و گفتند: «رونق تولید»، «ارزش پول ملی»، «بهبود فضای کسب‌وکار»، «جدا کردن بودجه و اقتصاد کشور از خام‌فروشی نفت»، «تبدیل دخالت دولت در اقتصاد به هدایت و نظارت دولت»، و «بریدن دست مفسدان اقتصادی یعنی اختلاسگران، دزدان، تروریست‌های اقتصادی و قاچاقچیان بی‌رحم از اقتصاد کشور» از جمله مسائل اصلی است که باید مسؤولان متفقاً بر روی آنها متمرکز شوند و از حواشی و مسائل فرعی بپرهیزند. (سخنرانی مقام معظم رهبری در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌ا...)- ۱۳۹۸/۰۳/۱۴)

۲- تصویب قانون نوزده ماده‌ای بهبود فضای کسب‌وکار در ماه‌های پایانی سال ۹۰ و تایید آن توسط شورای

نگهبان.

۳- گزارش های سالانه بانک جهانی موسوم به «گزارش فضای کسب و کار» که به بررسی سهولت فعالیت‌های اقتصادی و فضای کسب و کار کشورهای جهان می پردازد. شاخص فضای کسب و کار بر اساس ۱۰ زیرشاخص، آغاز کسب وکار، دریافت مجوز ساخت و ساز، هزینه دریافت اشتراک برق توسط شرکت‌ها، ثبت دارایی‌ها، کسب اعتبارات یا دریافت وام، حمایت از سرمایه‌گذاران، پرداخت مالیات، تجارت کالا در جهان، سهولت اجرای قراردادهای و ورشکستگی و تعطیلی شرکت‌ها محاسبه می‌شود. این شاخص نشان دهنده سهولت و مناسب بودن هر کشور برای انجام فعالیت‌های اقتصادی و تجاری است. همانگونه که در مقدمه بیان گردید وضعیت و رتبه ایران در اینگونه گزارش های بین المللی بسیار نامناسب است.

۴- ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و تأکیدات متعدد مقام معظم رهبری به پیاده سازی اقتصاد مقاومتی به عنوان راهکار بهبود اقتصاد ایران و مقابله با مانع تراشی های دشمن.

"کلید رونق اقتصادی که مورد تأکید رئیس جمهور محترم نیز است، مسئله تولید است. باید با استفاده از ظرفیت های فراوان داخلی، تولید را به حرکت درآورد تا رونق اقتصادی و افزایش صادرات غیرنفتی محقق شود. دولت باید بسته سیاست‌های اقتصادی خود را با سیاست‌های اقتصاد مقاومتی تطبیق دهد و مواردی را که غیرمنطبق با این سیاست‌ها است، حذف کند. ایشان، تثبیت قیمت ارز و کنترل تورم را از اقدامات با ارزش دولت در یکسال گذشته برشمردند و افزودند: نباید به این اقدامات بسنده کرد زیرا این موارد، قدم‌های اول هستند". (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اعضای هیأت دولت - ۱۳۹۳/۰۶/۰۵)

۵- ارتباط بهبود فضای کسب و کار با استحکام ساخت درونی و اقتصاد مقاومتی.

۶- ناکارآمدی ناشی از سیاستگذاری عمومی دولتی^۱.

موارد ششگانه مذکور بیانگر آن است که برای بهبود فضای کسب و کار در ایران به ویژه در جهت تحقق سیاست های اقتصاد مقاومتی نیاز به اقدامات راهبردی و طراحی یک الگوی مناسب راهبردی می باشد.

۴- پیشینه تحقیق

¹ Public policy

هر چند در زمینه شاخص انجام کسب و کار به ویژه بررسی آمارهای آن و جایگاه ایران مقالات متعددی ارائه شده و البته کمتر از آن در خصوص حکمرانی و حکمرانی خوب، و هر چند برخی پژوهشگران تلاش نموده‌اند تا این شاخص‌ها را به موضوعاتی از جمله رقابت‌پذیری، رشد اقتصادی و امثالهم ارتباط دهند لیکن در بررسی‌های نویسندگان، با رویکرد این مقاله، پژوهشی علمی یافت نشد و تنها یک مورد مقاله گزارشی با عنوان «شاخص‌های حکمرانی خوب و ارتباط آن با سهولت انجام کسب و کار» در سال ۱۳۹۶ به ارتباط این دو شاخص آن هم بصورت کلی پرداخته و نتیجه گرفته شده که ارتباط معنادار بین مولفه‌های حکمرانی خوب و سهولت انجام کسب و کار وجود دارد که با کاری که در این مقاله صورت گرفته مشابهت چندانی ندارد. نوآوری مقاله نیز به همین جهت است.

۵- روش تحقیق

نوع تحقیق، کاربردی-توسعه‌ای است. این مقاله بر پایه منابع کتابخانه‌ای در زمینه‌های حکمرانی خوب و فضای کسب و کار تدوین و با استفاده از روش اسنادی و توصیفی-تحلیلی انجام شده است.

۶- مؤلفه‌های حکمرانی خوب و وضعیت ایران

ضرورت و اهمیت شاخص‌ها در سطوح کلان و ملی برای حکمرانی مطلوب بر کسی پوشیده نیست. شاخص‌ها را باید از جمله سودمندترین ابزارهای مورد استفاده در جهت ارزیابی عملکرد و پیش‌بینی آینده و همچنین علائم هشدار دهنده دانست.

همانگونه که در جدول شماره ۱ نشان داده شده حکمرانی خوب دارای شش مولفه است. شاخص حکمرانی خوب بر مبنای توزیع نرمال استاندارد محاسبه شده و تقریباً در بازه ± ۲.۵ قرار دارد. این شاخص نشان‌دهنده میزان کارایی مدیریت کلان در اداره جامعه اقتصادی کشور بوده و هر چه عدد آن بالاتر باشد نشان‌دهنده حکمرانی خوب‌تر است. بر اساس گزارش بانک جهانی، در سال ۲۰۱۸، تمام زیرشاخص‌های حکمرانی خوب در کشور منفی بوده است. این امر لزوم توجه بیشتر به مدیریت کلان اقتصادی کشور را به خوبی نشان می‌دهد.

مؤلفه	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸
پاسخگویی	-۱.۵۱	-۱.۳۴	-۱.۳۰	-۱.۳۲
ثبات سیاسی و فقدان خشونت/ تروریسم	-۰.۹۳	-۰.۸۱	-۰.۹۳	-۱.۳۱
اثربخشی دولت	-۰.۲۱	-۰.۱۹	-۰.۲۰	-۰.۴۳
کیفیت مقررات (نظارتی)	-۱.۳۱	-۱.۲۳	-۱.۲۰	-۱.۳۰
حاکمیت قانون	-۰.۹۲	-۰.۶۸	-۰.۶۸	-۰.۶۹
کنترل فساد	-۰.۶۰	-۰.۷۱	-۰.۸۱	-۰.۹۶

جدول شماره ۱- مؤلفه‌های حکمرانی خوب و وضعیت ایران در بازه ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ براساس گزارش ۲۰۱۹ بانک جهانی

۷- وضعیت فضای کسب و کار در ایران

۷-۱- گزارش بانک جهانی

مقایسه کشورها با یکدیگر، روش مناسبی برای حکمرانان و سیاست‌گذاران حوزه‌ی قوانین و مقررات است. گزارش‌های

سالانه «انجام کسب و کار»^۱ به رتبه‌بندی کشورها از منظر سهولت فضای کسب و کار و سهولت قوانین و مقررات در طول چرخه عمر کسب و کارهای صنایع کوچک تا متوسط می‌پردازد. بانک جهانی همه ساله از سال ۲۰۰۴ تاکنون این گزارش را ارائه می‌کند. هرچند رتبه‌بندی فضای کسب و کار و شاخص‌های اصلی، تمامی جوانب فضای کسب و کار و همچنین رقابت‌پذیری کشورها را که برای شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران مهم است، اندازه‌گیری نمی‌کند؛ با این حال، رتبه‌ی بالا در این شاخص به منزله‌ی آن است که حکمرانی و دولت فضای مناسبی را برای انجام کسب و کار مهیا کرده است. البته روش‌شناسی این گزارش به محدودیت‌هایی نیز دچار است. از جمله آنکه برخی از حوزه‌های مهم مربوط به صنعت از قبیل: نزدیکی کشورها به بازارهای بزرگ، کیفیت خدمات زیرساختی (غیر از موارد مربوط به تجارت بین‌المللی و اشتراک برق)، امنیت دارایی در برابر دزدی و چپاول، شفافیت در تدارکات دولتی، شرایط کلان اقتصادی یا توانمندی نهادها، در این شاخص بررسی نشده‌اند. این شاخص به بررسی نوع خاصی از کسب و کار می‌پردازد که عموماً شرکت‌هایی با مسئولیت محدود را دربرمی‌گیرد که در بزرگ‌ترین شهر کسب‌وکاری کشور قرار گرفته‌اند. از آنجایی که جمع‌آوری داده‌ها براساس مفروضات استاندارد انجام شده، مقایسه و الگوبرداری از کشورها معتبر است. داده‌های این گزارش نه تنها موانع کسب‌وکار را نشان می‌دهد، بلکه منشأ این موانع را هم مشخص کرده است، لذا کمک شایانی برای حاکمیت در زمینه‌ی اصلاح قوانین و مقررات محسوب می‌شود. در جدول شماره ۲ مؤلفه‌ها و شاخص‌های سهولت کسب و کار نشان داده شده است.

ردیف	اجزای شاخص سهولت کسب و کار	آنچه که مورد سنجش قرار می‌گیرد
۱	شروع کسب و کار Starting a business	رویه‌ها، زمان، هزینه و حداقل سرمایه پرداخت شده برای شروع فعالیت یک شرکت با مسئولیت محدود
۲	شرایط و مقررات اخذ مجوز ساخت Dealing with construction permits	رویه‌ها، زمان، هزینه صرف شده برای ساخت یک انبار، کنترل کیفیت و مکانیزم ایمنی در ساخت و ساز
۳	دسترسی به برق Getting electricity	رویه‌ها، زمان و هزینه اتصال به شبکه برق، میزان اطمینان از عرضه برق و میزان شفافیت نرخ تعرفه
۴	ثبت مالکیت Registering property	رویه‌ها، زمان و هزینه انتقال اموال و کیفیت سیستم مدیریت اراضی
۵	اخذ اعتبارات Getting credit	قوانین وثیقه منقول و سیستم اطلاعات اعتباری
۶	حمایت از سرمایه‌گذاران خرد Protecting minority investors	حقوق سهامداران جزء در معاملات با اشخاص وابسته و حاکمیت شرکتی
۷	سهولت پرداخت مالیات Paying taxes	پرداخت‌ها، زمان و نرخ کل مالیات قابل پرداخت یک شرکت طبق مقررات مالیاتی و همچنین فرآیندهای مربوطه
۸	تجارت فرامرزی Trading across borders	زمان و هزینه صادرات محصول با مزیت نسبی و واردات قطعات خودرو
۹	اجرای قراردادهای Enforcing contracts	زمان، هزینه حل و فصل اختلاف تجاری و کیفیت فرآیندهای قضایی
۱۰	ورشکستگی و پرداخت دیون Resolving insolvency	زمان، هزینه، نتیجه و نرخ بازیافت برای یک بدهی معوقه و قدرت چارچوب حقوقی برای حل و فصل آن

جدول شماره ۲- مؤلفه‌ها و شاخص‌های تأثیرگذار در رتبه فضای کسب و کار

بر این مبنا، همانگونه که جدول شماره ۳ نشان می‌دهد در گزارش سال ۲۰۱۸، ایران با ۴ رتبه تنزل نسبت به گزارش

¹ Doing Business

سال ۲۰۱۷ در رتبه ۱۲۴ از میان ۱۹۰ کشور قرار گرفته است.

ایران	رتبه	تعداد کشورها
۲۰۰۵	۱۰۸	۱۳۳
۲۰۰۶	۱۱۹	۱۵۵
۲۰۰۷	۱۳۱	۱۷۵
۲۰۰۸	۱۳۵	۱۷۸
۲۰۰۹	۱۴۲	۱۸۱
۲۰۱۰	۱۲۹	۱۸۳
۲۰۱۱	۱۴۰	۱۸۳
۲۰۱۲	۱۴۴	۱۸۳
۲۰۱۳	۱۴۵	۱۸۵
۲۰۱۴	۱۵۲	۱۸۹
۲۰۱۵	۱۳۰	۱۸۹
۲۰۱۶	۱۱۷	۱۹۰
۲۰۱۷	۱۲۰	۱۹۰
۲۰۱۸	۱۲۴	۱۹۰

جدول شماره ۳- بررسی روند رتبه فضای کسب و کار ایران طی سالهای ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۸

ایران در گزارش سال ۲۰۱۸ - جدول شماره ۴- در زیرشاخص «شرایط و مقررات اخذ مجوز ساخت» با کسب رتبه ۲۵، بهترین رتبه را در میان زیرشاخص های ده گانه مربوط به خود دارا می باشد. همچنین ارتقای ۱۱ پله ای در رتبه «اخذ اعتبارات» داشته است. این در حالی است که تنها اصلاح ثبت شده در گزارش سال ۲۰۱۷ برای ایران بهبود و توسعه پنجره واحد تجاری است که تبعات آن در کاهش اندک زمان صادرات و واردات قابل مشاهده است و رتبه ایران را در نماگر تجارت فرامرزی در سال ۲۰۱۸ به ۱۶۶ ارتقا داده است. هر چند پیشرفت های گسترده تر سایر کشورها را نیز نباید نادیده گرفت. بررسی گزارش های سال های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷ بانک جهانی نشان می دهد در این دوره تنها سه مورد اصلاح در گزارش های انجام کسب و کار برای ایران ثبت شده و بخش عمده تغییر رتبه ایران در این سال ها، به دلیل بازنگری در داده ها اتفاق افتاده است.

ردیف	سهولت کسب و کار و زیرشاخص های آن	سال ۲۰۱۲ کشور	سال ۲۰۱۳ کشور	سال ۲۰۱۴ کشور	سال ۲۰۱۵ کشور	سال ۲۰۱۶ کشور	سال ۲۰۱۷ کشور	سال ۲۰۱۸ کشور
۱	شروع کسب و کار	۵۳	۸۷	۱۰۷	۶۲	۹۷	۱۰۲	۹۷
۲	شرایط و مقررات اخذ مجوز ساخت	۱۶۴	۱۶۶	۱۶۹	۱۷۲	۲۷	۲۵	۲۵
۳	دسترسی به برق	۱۶۲	۱۶۳	۱۶۹	۱۰۷	۹۰	۹۴	۹۹

۴	ثبت مالکیت	163	165	168	161	85	86	87
۵	اخذ اعتبارات	98	83	86	89	97	101	90
۶	حمایت از سرمایه گذاران خرد	166	150	147	154	166	165	170
۷	سهولت پرداخت مالیات	126	129	139	124	99	100	150
۸	تجارت فرامرزی	138	143	153	148	171	170	166
۹	اجرای قراردادهای	50	53	51	66	69	70	80
۱۰	ورشکستگی و پرداخت دیون	118	126	129	138	155	156	160
رتبه ایران در شاخص سهولت کسب و کار		144	145	152	130	117	120	124

جدول شماره ۴- بررسی رتبه جهانی زیرشاخص‌های تأثیرگذار در رتبه فضای کسب و کار ایران طی سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۸

جایگاه منطقه‌ای ایران در میان کشورهای موضوع سند چشم‌انداز در جدول شماره ۵ مشاهده می‌شود. این جایگاه در سال ۲۰۱۸ نسبت به سال ۲۰۱۷ تنزل داشته و در رتبه نامناسب ۱۷ از میان ۲۳ کشور قرار دارد. تنها ۶ کشور مصر، لبنان، پاکستان، عراق، افغانستان و یمن پس از ایران قرار گرفته‌اند. این امر نشان می‌دهد که به منظور ارتقای جایگاه منطقه‌ای ایران، به اصلاحات بیشتری در زمینه فضای کسب و کار نیاز است.

ردیف	کشورهای منطقه	سال ۲۰۱۵	سال ۲۰۱۶	سال ۲۰۱۷	سال ۲۰۱۸
		۱۸۹ کشور	۱۹۰ کشور	۱۹۰ کشور	۱۹۰ کشور
1	گرجستان	15	23	۱۶	۹
2	امارات	22	34	۲۶	۲۱
3	قزاقستان	77	51	۳۵	۳۶
4	ارمنستان	45	43	۳۸	۴۷
5	رژیم اشغالگر قدس	40	49	52	۵۴
6	آذربایجان	80	61	65	۵۷
7	ترکیه	55	63	69	۶۰
8	بحرین	53	66	63	۶۶
9	عمان	66	69	66	۷۱
10	ازبکستان	141	82	87	۷۴
11	قرقیزستان	102	73	75	۷۷
12	قطر	50	74	83	۸۳
13	عربستان	49	96	94	۹۲
14	کویت	86	98	102	۹۶
15	اردن	117	119	118	۱۰۳

16	تاجیکستان	166	130	128	۱۲۳
17	ایران	۱۳۰	۱۱۷	۱۲۰	۱۲۴

جدول شماره ۵- جایگاه منطقه‌ای ایران در میان کشورهای موضوع سند چشم‌انداز در رتبه فضای کسب و کار ایران

۷-۲- گزارش اتاق بازرگانی و صنایع و معادن و کشاورزی ایران

گزارش مرکز آمار و اطلاعات اقتصادی اتاق ایران از نتایج پایش ملی محیط کسب‌وکار در جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که این شاخص در بهار سال ۱۳۹۷ نسبت به زمستان سال ۱۳۹۶ وضعیت بدتری داشته است به این مفهوم که فضای کسب‌وکار برای فعالان اقتصادی نامساعدتر شده است. در اجرای طرح پایش در فصل بهار ۱۳۹۷، ۲۶۵۰ نمونه (فعال اقتصادی) با بیش از ۶۶ درصد مشارکت به پرسش‌های این طرح پاسخ دادند که بیشترین میزان مشارکت از ابتدای اجرای طرح پایش در اتاق ایران است. با این حال این میزان مشارکت کماکان کمتر از حدنصاب مورد نظر برای تعمیم نتایج در سطح استانی و فعالیتی با دقت قابل قبول است. طبق نمودار شماره ۱ بر اساس نتایج حاصل از پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران در بهار ۱۳۹۷، رقم شاخص ملی، ۶۰۱۵ (نمره بدترین ارزیابی ۱۰ است) محاسبه شده که به‌مراتب بدتر از وضعیت این شاخص نسبت به ارزیابی فصل گذشته (زمستان ۱۳۹۶ با میانگین ۵۸۰) است. همچنین این ارزیابی بیانگر آن است که از دید فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در این پایش، در اکثر استان‌ها، وضعیت بیشتر مؤلفه‌های مؤثر بر محیط کسب‌وکار ایران در بهار ۱۳۹۷، به‌طور قابل توجهی نامساعدتر شده است.

شاخص ملی محیط کسب و کار - میانگین کل								
پاییز ۹۵	زمستان ۹۵	بهار ۹۶	تابستان ۹۶	پاییز ۹۶	زمستان ۹۶	بهار ۹۷	% درصد تغییرات فصل بهار نسبت به فصل مشابه سال گذشته	
95	95	97	96	96	96	96	فصل گذشته	فصل مشابه سال گذشته
5/86	5/83	5/69	5/77	5/85	5/80	6/15	6/13	8/10

* مثبت بودن درصد تغییرات به معنای بدتر شدن وضعیت نسبت به فصل گذشته است.

جدول شماره ۶- روند شاخص ملی محیط کسب و کار در ایران

نمودار شماره ۱- روند شاخص ملی محیط کسب و کار در ایران

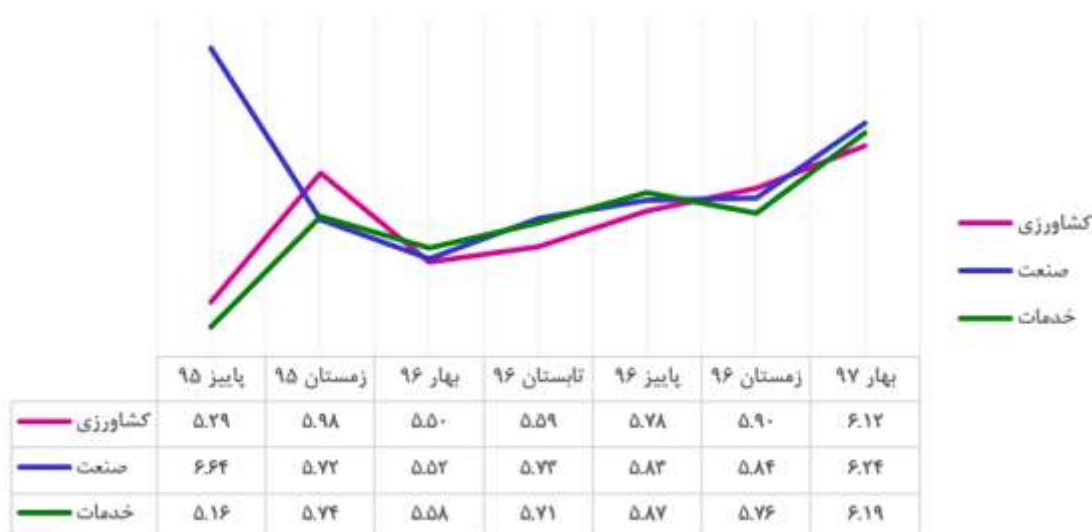
۷-۲-۱- موانع اصلی کسب‌وکار

در بهار ۱۳۹۷، فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در این پایش، به ترتیب سه مؤلفه «غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات»، «دشواری تأمین مالی از بانک‌ها» و «بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی

ناظر بر کسب و کار» را نامناسب‌ترین مؤلفه‌های محیط کسب و کار کشور نسبت به سایر مؤلفه‌ها ارزیابی کرده‌اند. قابل ذکر است که در ۴ دوره نخست اجرای این طرح، دشواری تأمین مالی از بانک‌ها به‌عنوان نامساعدترین مؤلفه کسب و کار ارزیابی شده بود اما در ۳ دوره پاییز و زمستان ۱۳۹۶ و بهار ۱۳۹۷، غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات، نامساعدترین مؤلفه کسب و کار ارزیابی شده است.

۷-۲-۲- کسب و کار در بخش‌های اقتصادی

بر اساس نتایج این پایش در بهار ۱۳۹۷، وضعیت محیط کسب و کار در بخش صنعت (۶.۲۴) در مقایسه با بخش‌های خدمات (۶.۱۹) و کشاورزی (۶.۱۲) نامناسب‌تر ارزیابی شده است. در بین رشته فعالیت‌های اقتصادی برحسب طبقه‌بندی استاندارد ISIC.rev4، رشته فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی؛ خدمات مربوط به تأمین جا و غذا و ساختمان دارای بدترین وضعیت کسب و کار و رشته فعالیت‌های املاک و مستغلات؛ اطلاعات و ارتباطات و آب‌رسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه بهترین وضعیت کسب و کار را در مقایسه با سایر رشته فعالیت‌های اقتصادی در کشور داشته‌اند.

نمودار شماره ۲- مقایسه روند وضعیت فضای کسب و کار ایران در بخش‌های مختلف اقتصادی

۷-۲-۳- محیط کسب و کار در بنگاه‌های اقتصادی

در این فصل برای نخستین بار وضعیت محیط کسب و کار کشور برحسب تعداد کارکنان شاغل در بنگاه‌های اقتصادی نیز مورد پرسش قرار گرفته است که بر اساس نتایج به‌دست‌آمده بنگاه‌های با ۶ تا ۱۰ نفر کارکن (۶.۴۰) دارای بدترین وضعیت و بنگاه‌های با ۲۰۰ نفر و بیشتر کارکن (۵.۹۷) دارای بهترین وضعیت محیط کسب و کار نسبت به سایر بنگاه‌ها ارزیابی شده‌اند.

۷-۲-۴- شاخص بر اساس نظریه شین

بر اساس نظریه عمومی کارآفرینی شین، شاخص ملی محیط کسب و کار ایران در بهار ۱۳۹۷، عدد ۶.۳۰ (عدد ۱۰ بدترین ارزیابی است) به‌دست‌آمده است که بدتر از وضعیت این شاخص در ارزیابی فصل گذشته (زمستان ۱۳۹۶ با میانگین ۶.۰۰) است. میانگین ارزیابی محیط اقتصادی عدد ۶.۳۳ است که در ارزیابی فصل گذشته عدد ۵.۸۶ حاصل شده بود و میانگین ارزیابی محیط نهادی عدد ۶.۲۸ است که در فصل گذشته عدد ۶.۱۰ ارزیابی شده بود. بر این اساس، همانند فصل گذشته محیط جغرافیایی با عدد ۴.۸۳ و محیط مالی با عدد ۸.۲۴ به ترتیب مساعدترین و نامساعدترین محیط‌ها بر اساس نظریه عمومی کارآفرینی شین بوده‌اند.

۸- مطالعه تطبیقی با کشورهای هدف

جمهوری اسلامی ایران در صورتی بر اساس سند چشم انداز می تواند رتبه اول منطقه را کسب نماید که کشوری مثل گرجستان را پشت سر بگذارد و رتبه ای زیر ۹ در جهان به دست آورد که در شرایط کنونی بسیار بعید به نظر می رسد. همانگونه که در جدول شماره ۵ آمده با توجه به اینکه به دلیل بازنگری در داده ها در شاخص سهولت کسب و کار بخش عمده ای تغییر در رتبه ها اتفاق افتاد، بررسی ها از این سال به بعد انجام شد. تحلیل آمارها و رتبه ها در منطقه نشان داد کشور ازبکستان توانسته از رتبه ۱۴۱ در سال ۲۰۱۵ به رتبه ۷۴ در سال ۲۰۱۸ برسد (جهش ۶۷ رتبه ای طی ۳ سال). لذا هدفگذاری جهشی معادل این میزان برای ایران در نظر گرفته شد و به همین دلیل کشور آذربایجان با رتبه ۵۷ و کشور ترکیه که در گزارش ۲۰۱۸ بانک جهانی رتبه ۶۰ را کسب کرده بود نیز انتخاب شدند. بنابراین هدف ایران ارتقا از رتبه ۱۲۴ به رتبه ۶۰ جهانی در شاخص سهولت کسب و کار و جهشی حدود ۶۴ رتبه ارتقاء طی دوره سه ساله ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ و قرار گرفتن در ۱۰ کشور اول منطقه در نظر گرفته شد.

همانگونه که در جدول ۷ نشان داده شده هر چند اغلب مولفه ها وضعیت مناسبی ندارند اما سه مولفه «حمایت از سرمایه گذاران خرد»، «ورشکستگی و پرداخت دیون» و «سهولت پرداخت مالیات» بیش از بقیه نیاز به تدوین راهبردهایی در سطح حاکمیت و حکمرانی برای بهبود دارند تا رتبه ایران در این شاخص ارتقا یابد.

ردیف	۶	۷	۱۰	۱۷
کشور	آذربایجان	ترکیه	ازبکستان	ایران
شروع کسب و کار	۱۸	۸۰	۱۱	۹۷
شرایط و مقررات اخذ مجوز ساخت	۱۶۱	۹۶	۱۳۵	۲۵
دسترسی به برق	۱۰۲	۵۵	۲۷	۹۹
ثبت مالکیت	۲۱	۴۶	۷۳	۸۷
اخذ اعتبارات	۱۲۲	۷۷	۵۵	۹۰
حمایت از سرمایه گذاران خرد	۱۰	۲۰	۶۲	۱۷۰
سهولت پرداخت مالیات	۳۵	۸۸	۷۸	۱۵۰
تجارت فرامرزی	۸۳	۷۱	۱۶۸	۱۶۶
اجرای قراردادها	۳۸	۳۰	۳۹	۸۰
ورشکستگی و پرداخت دیون	۴۷	۱۳۹	۸۷	۱۶۰

جدول شماره ۷- مقایسه شاخص های کسب و کار ایران و کشورهای هدف ۲۰۱۸

از سوی دیگر، مقایسه شاخص های حکمرانی ایران و کشورهای هدف ۲۰۱۸ در جدول شماره ۸، نشان می دهد که به ترتیب سه مولفه کیفیت مقرراتی (نظارتی)، کنترل فساد و اثربخشی دولت نیازمند اصلاحات راهبردی جدی است تا به ارتقای رتبه کشور بیانجامد. مقایسه رتبه شاخص های حکمرانی با رتبه کسب و کار در ایران و کشورهای هدف ۲۰۱۸ نیز این موضوع را تایید کرد (جدول ۹).

مولفه	ایران	آذربایجان	ترکیه	ازبکستان
صدا و پاسخگویی	-۱.۳۲	-۱.۵۰	-۰.۸۳	-۱.۶۲
ثبات سیاسی و فقدان خشونت/ تروریسم	-۱.۳۱	-۰.۷۰	-۱.۳۳	-۰.۲۸
اثربخشی دولت	-۰.۴۳	-۰.۱۰	۰.۰۱	-۰.۵۵
کیفیت مقرراتی (نظارتی)	-۱.۳۰	-۰.۳۸	-۰.۰۵	-۱.۱۰
حاکمیت قانون	-۰.۶۹	-۰.۶۰	-۰.۳۲	-۱.۰۷
کنترل فساد	-۰.۹۶	-۰.۸۳	-۰.۳۴	-۱.۰۷

جدول شماره ۸- مقایسه شاخص های حکمرانی ایران و کشورهای هدف ۲۰۱۸

در کیفیت مقرراتی، مفهوم کنترل قیمت‌ها، نظارت بر سیستم بانکی و مواردی از قبیل عدم تحمیل فشار بر صاحبان کسب‌وکار به منظور توسعه تجارت مد نظر قرار می‌گیرد (Kaufmann, Kraay & Lob, 2002). به عبارت دیگر منظور از این شاخص، قابلیت دولت در تدوین و اجرای سیاست‌ها و مقرراتی است که سبب گسترش حضور و فعالیت‌های بخش خصوصی می‌شود. حضور هر چه بیشتر بخش خصوصی در اثر اجرای سیاست‌های تدوین‌شده از سوی دولت نشان از حکمرانی بهتر دارد (ADA, 2011).

مولفه	ایران	آذربایجان	ترکیه	ازبکستان
رتبه کسب و کار	۶۵.۲۶	۳۰.۰۰	۳۱.۵۷	۳۸.۹۴
صدا و پاسخگویی	۱۲.۸۱	۷.۸۸	۲۵.۱۲	۶.۴۰
ثبات سیاسی و فقدان خشونت / تروریسم	۱۰.۹۵	۲۰.۹۵	۱۰.۰۰	۳۵.۷۱
اثربخشی دولت	۳۷.۵۰	۴۹.۰۴	۵۳.۸۵	۳۳.۶۵
کیفیت مقرراتی (نظارتی)	۷.۶۹	۳۷.۰۲	۵۲.۴۰	۱۲.۰۲
حاکمیت قانون	۲۵.۰۰	۲۹.۳۳	۴۲.۳۱	۱۲.۹۸
کنترل فساد	۱۵.۸۷	۲۱.۶۳	۴۳.۷۵	۱۲.۵۰

جدول شماره ۹- مقایسه رتبه شاخص‌های حکمرانی با رتبه کسب و کار در ایران و کشورهای هدف ۲۰۱۸

در شاخص اثربخشی دولت، کیفیت خدمات عمومی، کیفیت بوروکراسی، صلاحیت حکمرانان شهری و میزان استقلال خدمات شهری از فشارهای سیاسی مدنظر است. همچنین کیفیت تدوین و اجرای خط مشی‌های عمومی و دولتی، و میزان اعتبار تعهدی که دولت در برابر این سیاست‌ها دارد در این شاخص در کانون ارزیابی قرار می‌گیرد.

شاخص کنترل فساد، فساد رفتاری را شامل می‌شود که در پی آن افراد صاحب قدرت از نفوذ خود در بخش دولتی به عنوان مزیتی در راستای منافع شخصی خود بهره می‌برند. این شاخص، هم فسادهای جزئی و کوچک و هم فسادهای بزرگ و کلان را در برمی‌گیرد. (Avram, 2014)

پیرو دستیابی به نتایج فوق، نمونه مهمترین سیاست‌های اعمال شده توسط کشور ترکیه برای بهبود شاخص‌های فضای کسب و کار طی سال‌های گذشته مورد بررسی قرار گرفت. کشور ترکیه، هم به لحاظ فرهنگی قرابت زیادی با ایران دارد و هم در گزارش سال ۲۰۱۸ رتبه ۶۰ را که برای ایران ۱۴۰۱ هدفگذاری شده بود را داشت. در جدول شماره ۱۰ به برخی اقدامات این کشور در سطح حاکمیتی و حکمرانی اشاره شده است.

شاخص	سیاست اعمال شده
شروع فعالیت	۱. حذف شرط حداقل سرمایه ۲. انجام فرایندها به صورت الکترونیکی ۳. ایجاد مراکزی برای انجام مراحل اداری به صورت یک جا (One – Stop - Shop)
اخذ مجوز	۱. ایجاد مجموعه ای از قوانین منسجم در خصوص ساخت و ساز ۲. ایجاد مراکزی برای انجام مراحل اداری به صورت یک جا (One – Stop - Shop) ۳. وجود مصوبه های ساخت و سازی مبتنی بر ریسک
تبت حق مالکیت	۱. استفاده از پایگاه الکترونیکی برای تعهدات قطعی نشده ۲. تعیین محدودیت های زمانی موثر برای ثبت نام ۳. ارائه اطلاعات دفتر ممیزی به صورت اینترنتی ۴. ارائه روش های تسریع کننده فرایند ثبت و انتقال مالکیت ۵. تعیین حق الزحمه های ثابت در خصوص انتقال مالکیت
تامین اعتبار	۱. اجازه حل دعاوی در نهادهای خارج از دادگاه به رسمیت شناختن هیئت های حل اختلاف

۲. طبقه بندی اطلاعات وام هایی که زیر ۱٪ درآمد سرانه هستند ۳. طبقه بندی اطلاعات اعتباری اعم از مثبت یا منفی ۴. طبقه بندی اطلاعات اعتباری خرده فروشان، بستانکاران تجاری یا موسسات مالی ۵. گسترش وثایق مورد قبول	
۱. افشای جزئیات مورد نیاز ۲. اجازه دسترسی به همه اسناد شرکت در طول بازرسی ۳. اجازه فسخ قراردادهای مضر برای طرفین معامله ۴. تنظیم مصوبات مربوط به مبادله برای طرفین معامله ۵. تعریف حقوق دقیق برای مدیران درگیر در معامله ۶. اجازه دسترسی به همه اسناد شرکت قبل از بازرسی ۷. الزام به حضور ممیزی (حسابرسی خارجی) در احزاب مختلف	حمایت از سرمایه گذاران
۱. تشکیل پرونده ها و پرداخت ها به صورت الکترونیکی ۲. اجازه خود ارزیابی ۳. داشتن یک نرخ پایه مالیاتی	پرداخت مالیات
۱. به کار گیری سیستم های مبتنی بر مبادله الکترونیکی داده ها ۲. استفاده از بازرسی بر مبنای مخاطره ۳. ایجاد پنجره واحد تجاری	تجارت فرامرزی
۱. ایجاد پرونده های الکترونیکی برای شاکیان ۲. ایجاد دادگاه ها، بخش ها و قضات تخصصی تجاری ۳. تکمیل الکترونیکی شکایات ۴. در دسترس قرار دادن فرایندهای قضایی	اجرای قراردادها
۱. بهره گیری از متخصصین کمیته های اعتباری و تصمیم گیری های مرتبط ۲. الزام به دارا بودن شرایط آکادمیک و حرفه ای برای شرکت های ور شکسته طبق قانون ۳. ارائه چارچوب های قانونی برای فعالیت های خارج از دادگاه	انحلال فعالیت

جدول شماره ۱۰- نمونه مهمترین سیاست های اعمال شده توسط کشور ترکیه برای بهبود شاخص های فضای کسب و کار

۹- جمع بندی و نتیجه گیری

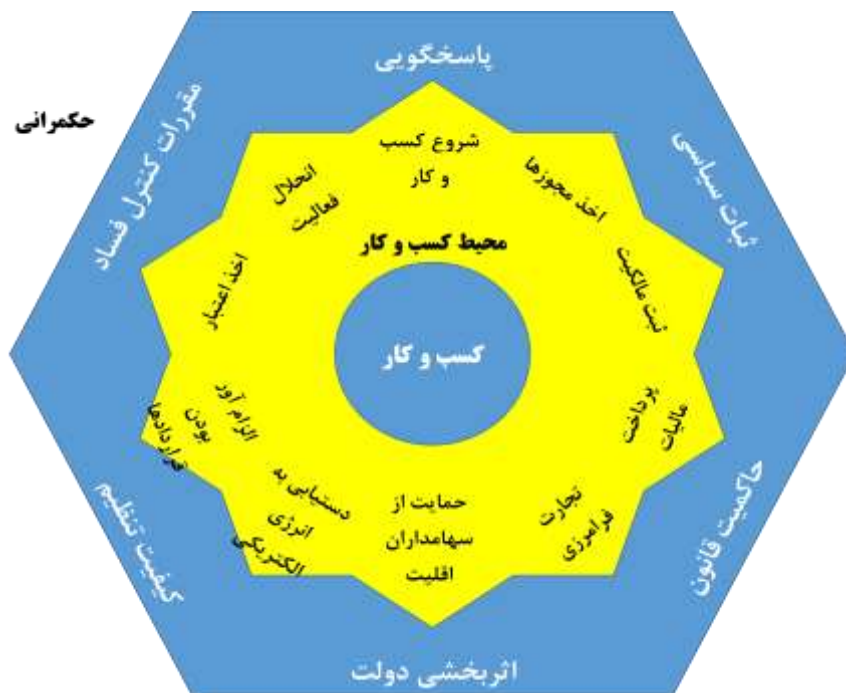
محیط ها نه تنها ایستا نبوده بلکه پیچیدگی و پویایی از ویژگی های محیط های امروزی در کسب و کارها، صنعت و کشورهای جهان محسوب می گردد. به همین جهت مدیریت فضای کسب و کار در اینگونه محیط ها از سوی حاکمیت بسیار حائز اهمیت است. امروزه بهبود فضای کسب و کار در جهت فراهم نمودن بسترهای لازم برای فعالیت فعالان اقتصادی و نیز دستیابی به بخش خصوصی کارآمدتر به عنوان یک راهبرد اقتصادی در کشورهای مختلف جهان مورد توجه قرار گرفته است.

عوامل مختلف محیطی و شرایط متغیر آن مانند پیشرفت های علمی، فناوری، اقتصادی، تصمیم گیری های کلان سیاسی حکمرانان اعم از دولت ها و سازمان های ملی و بین المللی، تنوع های قومی و فرهنگی و حتی رویکردهای جوامع به انسان ها و طبیعت و نهایتاً تغییرات جمعیت و محدودیت منابع و کمیابی آنها، همگی بطور مستمر دستخوش تغییر و تحول هستند و همه این ابعاد بر فعالیت سازمان و کسب و کارها اثر می گذارند. از این جهت است که محیط شناسی راهبردی برای سازمان ها (در سطوح خرد و کلان) و کسب و کارها (در سطح محلی و جهانی) و حکمرانان و حاکمیت (در سطح ملی و بین المللی) از اهمیت بسزایی برخوردار شده است.

مطالعات بین المللی نشان می دهند عوامل محیطی (فضای کسب و کار) در برخی کشورها هزینه های تولید را نزدیک به ۳۰٪ افزایش می دهند، اما در کشورهایی که فضای کسب و کار آنها مناسب تر است هزینه های محیطی به حدود ۵٪ کاهش می یابد. در بررسی های صورت گرفته در خصوص علل ضعف اقتصاد ملی ایران، معمولاً بر مشکلات ساختاری و نامساعد بودن شرایط تولید تاکید شده است. (سالاری، ۱۳۹۰)

در این مقاله تلاش شد با ظرفیت شناسی و امکان سنجی، دستیابی به چشم انداز ۱۴۰۴ با بهبود فضای کسب و کار و از طریق حکمرانی مطلوب مورد پژوهش قرار گیرد. حسب تاکیدات مقام معظم رهبری بر رفع موانع و بهبود فضای کسب و کار و بررسی کشورهای هدف منتخب، به نظر می رسد ضروری است باور و اراده رشد و تغییر در فضای کسب و کار در حکمرانان و دولتمردان تقویت شود و گرنه، منابع و فرصت‌های لازم برای دستیابی به هدف وجود دارد.

تعامل شاخص‌ها در مدل حکمرانی و فضای کسب و کار در شکل ۲ نشان داده شده است. این مدل نشان از ارتباط معنی‌دار دو شاخص دارد بطوریکه مولفه های سهولت کسب و کار در بستر حکمرانی مطلوب شکل می‌گیرد و البته بهبود فضای کسب و کار نیز بر مطلوب تر شدن حکمرانی موثر خواهد بود.

شکل شماره ۲- مدل مفهومی تحلیل حکمرانی و فضای کسب و کار - محقق ساخته

نتیجه این پژوهش نشان داد حداکثر جهش رتبه‌ای طی چند سال اخیر در میان کشورهای موضوع سند چشم‌انداز مربوط به ازبکستان با ارتقای ۶۷ رتبه می باشد و با این فرض، ایران تا سال ۱۴۰۱ می تواند از رتبه ۱۲۴ به رتبه های ۵۷ تا ۶۰ جهانی و ۷ تا ۱۰ منطقه -کشورهای آذربایجان و ترکیه- برسد. در این زمینه به ترتیب سه مولفه «کیفیت مقرراتی (نظارتی)»، «کنترل فساد» و «انریخشی دولت» در شاخص حکمرانی خوب و سه مولفه «حمایت از سرمایه گذاران خرد»، «ورشکستگی و پرداخت دیون» و «سهولت پرداخت مالیات» در شاخص سهولت کسب و کار باید مورد توجه بیشتری قرار گیرد. با بررسی تطبیقی راهکارهای کشورهای منتخب به ویژه ترکیه و اسناد و گزارش‌های مختلف داخلی و بهره گرفتن از نظرات برخی خبرگان در قالب جدول تعاملی دو شاخص مذکور -جدول شماره ۱۱- راهبردهایی برای ارتقای هر شش مولفه فوق در قالب یک ماتریس ارائه و برنامه‌هایی که در نهایت منجر به حکمرانی مطلوب توأمان با بهبود فضای کسب و کار در مسیر چشم‌انداز کشور، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و رونق تولید شود، پیشنهاد شده است. شکل ۳.

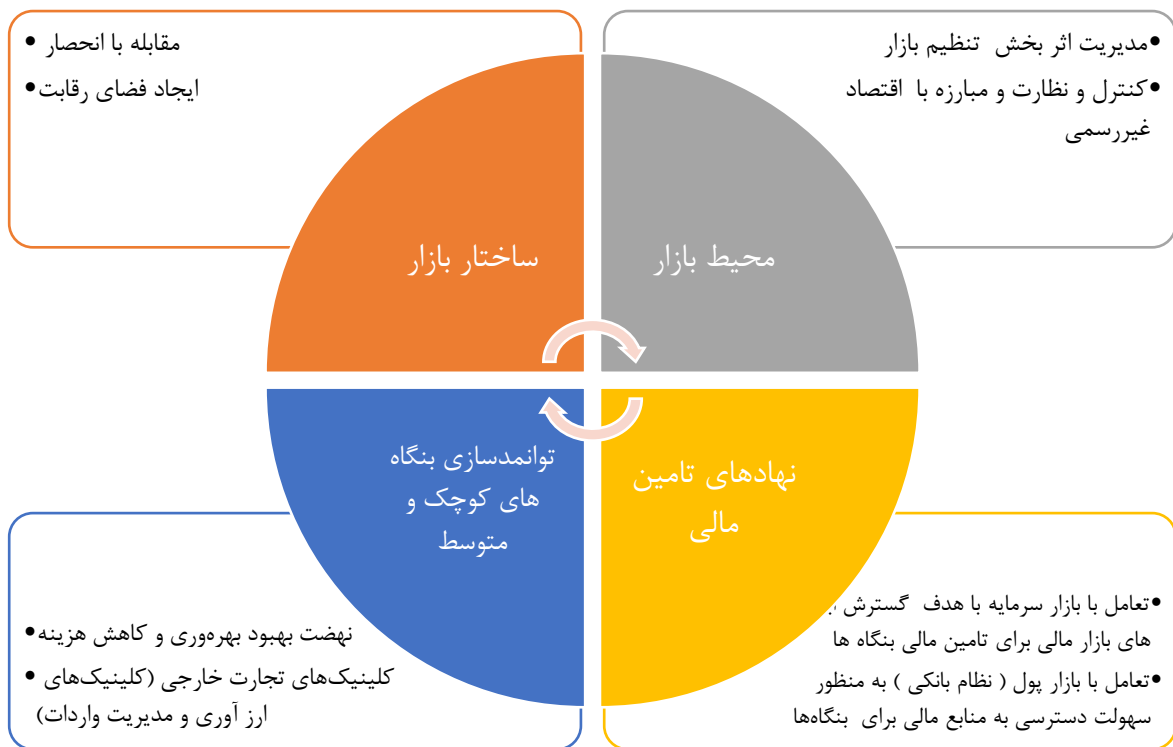
۹-۱- راهکارها

	حمایت از سرمایه گذاران خرد	سهولت پرداخت مالیات	ورشکستگی و پرداخت دیون
اثر بخشی دولت	• استفاده مستمر از عملیات بازار باز برای جذب نقدینگی از بازارهای متلاطم دارایی (طلا و ارز و سهام) و هدایت آن به بخش های مولد • تعیین اولویت و ظرفیت های صنعتی کشور و هدایت منابع خارجی در راستای اهداف توسعه داخلی	انضباط مالی دولت و پرهیز از تباهی دگی	• ارتقای مسئولیت پذیری مدیران و مسئولین اجرایی • راه اندازی کلینیک مشاوره ای تخصصی جهت ارائه خدمات حقوقی به بنگاه ها و شرکت های در آستانه انحلال • کاهش هزینه ها و زمان انحلال فرایندها از طریق کاهش بروکراسی موجود
کیفیت مقرراتی (نظارتی)	• نظارت کامل بر توزیع تسهیلات بین بخش های اقتصادی و جلوگیری از ورود تسهیلات به بخش های واسطه گری	اصلاح نظام مالیاتی در راستای عدالت مالیاتی، ارتقای دامنه شمول مالیاتی (خصوصا به فعالیت های غیرمولد) و شفافیت مالیاتی	• حذف موازی کاری ها • تلاش جهت اخذ مصوبه نهایی لایحه تجارت با رویکرد تطبیق شرایط ورشکستگی و انحلال شرکت ها
کنترل فساد	• تسریع در فرایندهای تسهیل اخذ مجوز و اصلاح قوانین و مقررات نامناسب (پنجره واحد، دولت الکترونیک و ...) • ارتقای امنیت اقتصادی و شفافیت کامل در سیاست های جذب سرمایه گذاری	تشکیل پرونده ها و پرداخت ها به صورت الکترونیکی تدوین قوانین شفاف و بازدارنده برای مبارزه با هر گونه فساد اقتصادی و اداری.	• ایجاد دادگاه های تخصصی رسیدگی به جرایم تجاری و اقتصادی • شفاف سازی فرایند انحلال از طریق قوانین مخل و مزاحم (تقویت خود اظهاری)

جدول شماره ۱۱- راهکارهایی برای بهبود توانان رتبه حکمرانی و فضای کسب و کار

۲-۹- برنامه ها

۱-۲-۹- برنامه حاکمیتی اثرگذار در محیط خرد فضای کسب و کار

شکل شماره ۳- برنامه حاکمیتی اثرگذار در محیط خرد فضای کسب و کار

۲-۲-۹- برنامه حاکمیتی محیط کلان ملی

قانونی

- ✓ برنامه بررسی و بازنگری در قوانین مخل و بازدارنده فعالیت بنگاه‌ها
- ✓ تدوین قوانین و مقررات تسهیل فرآیند فعالیت بنگاه‌ها (از شروع فعالیت تا انحلال)

نهادی

- ✓ ضرورت تشکیل نهاد فرابخشی (در سطح دولت) برای اجرای برنامه های بهبود فضای کسب و کار.
- ✓ استفاده از توانمندی های نهادهای بخش خصوصی و غیر دولتی (انجمن ها ، تشکل ها)

تکنولوژیکی

- ✓ تدوین برنامه حمایت از نوآوری و تحقیق و توسعه
- ✓ تدوین برنامه حمایت از انتقال تکنولوژی
- ✓ حمایت از کارآفرینان و ایده های خلاق

اقتصادی

- ✓ برنامه جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی
- ✓ برنامه ثبات اقتصادی
- ✓ جهت دهی منابع مالی به سمت تولید (از طریق بازار پول و سرمایه)
- ✓ کشف و بهره برداری بهینه از منابع طبیعی کشور

سیاسی و مدیریت کلان

- ✓ استفاده حداکثری از ظرفیت ها و توانمندی های موجود
- ✓ برنامه اقتصاد مقاومتی

دموگرافی و اجتماعی

- ✓ برنامه توانمند سازی سرمایه انسانی و بکارگیری آنها

✓ برنامه آمایش سرزمین

۳-۲-۹- برنامه حاکمیتی اثر گذار در محیط بین الملل فضای کسب و کار

- ✓ تقویت زنجیره تولید و لجستیک و ایجاد خوشه های صادراتی
- ✓ روزآمد سازی و تسهیل فرایندهای گمرکی
- ✓ هدایت و استفاده از توانمندی های دیپلماسی کشور جهت بهره برداری بهینه در امور اقتصادی
- ✓ بکار گیری موثر افراد مجرب و کارشناسان متخصص با توانمندی های بالا به عنوان رایزن اقتصادی برای اثر بخش کردن حوزه های اقتصادی با اولویت کشورهای هدف
- ✓ برنامه افزایش ماندگاری در بازارهای هدف تجاری (برند سازی و...)
- ✓ کاهش بروکراسی و تقویت مدیریت ارتباطات فرامرزی در حوزه تجارت از طریق تشکیل و تقویت پنجره واحد
- ✓ آموزش و توانمند سازی تجار جهت تعامل با فضاها بین المللی (بازایابی بین المللی)
- ✓ تسهیل فرایند اخذ اطلاعات و آمار تجاری از طریق طراحی بانک اطلاعات پایه و تخصصی
- ✓ استفاده از ظرفیت های تجاری و مناطق تجاری و تشکیل هاب های تجاری

۱۰- منابع و مآخذ

- ۱- اشرفی، یکتا، فهیمی فر، فاطمه (۱۳۹۰)، بررسی شاخص های بهبود فضای کسب و کار با تأکید بر جایگاه ایران، مجله اقتصادی، سال یازدهم، شماره ۱۱
- ۲- بیانات مقام معظم رهبری، سایت www.khamenei.ir
- ۳- خداپناه، بهمن. (۱۳۹۶)، شاخص های حکمرانی خوب و ارتباط آن با سهولت انجام کسب و کار.
- ۴- دسوتو، هرماندو
- ۵- سالاری، ابودر (۱۳۹۰)؛ تاثیر نظام مالیاتی بر فضای کسب و کار، مجله اقتصادی، شماره ۹ و ۱۰.
- ۶- سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه، ابلاغی مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷/۱۰/۱۰.
- ۷- سیف، ولی الله. (۱۳۹۴)، فضای کسب و کار، تازه های اقتصاد، شماره ۱۳۲، سال نهم
- ۸- شجاعی، سید علیرضا (۱۳۹۸)، الگوی راهبردی بهبود فضای کسب و کار جمهوری اسلامی ایران در چارچوب اقتصاد مقاومتی، رساله دکتری، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۹- علوی منش، سید محسن. بررسی چالش های فضای کسب و کار، گزارش دفتر مطالعات اقتصادی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸.
- ۱۰- غضنفری، مهدی (۱۳۹۷)، جزوه کلاسی درس تحلیل فضای کسب و کار.
- ۱۱- غضنفری، مهدی. (۱۳۹۷)، تباهیدگی، ماهنامه تدبیر.
- ۱۲- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب سال ۱۳۸۳.
- ۱۳- قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مصوب سال ۱۳۸۹.
- ۱۴- گروه فضای کسب و کار. بررسی لایحه برنامه پنجم توسعه (۵)، فصل پنجم - اقتصادی: بهبود فضای کسب و کار، بهره‌وری، اشتغال، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹.
- ۱۵- گزارش Doing Business، (۲۰۱۸)
- ۱۶- گزارش حکمرانی بانک جهانی، (۲۰۱۹)، The Worldwide Governance Indicators, 2019 Update.
- ۱۷- گزارش دفتر مطالعات اقتصادی و امور کسب و کار وزارت صنعت، معدن و تجارت. (۱۳۹۲).
- ۱۸- گزارش روزنامه دنیای اقتصاد، (۱۳۹۷).
- ۱۹- گزارش مرکز اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران. (۱۳۹۷).

- ۲۰- مبینی دهکردی، علی و حیدری، حامد. (۱۳۹۳). مبانی دانش محیط شناسی راهبردی (مفاهیم، تئوری‌ها، فنون و کاربردها) (چاپ اول). تهران: انتشارات صفار.
- ۲۱- مبینی دهکردی، علی (۱۳۹۱)، جزوه کلاسی درس راهبرد ملی.
- ۲۲- مرادی، محمدعلی. (۱۳۹۶). محیط کسب و کار نظریه‌ها، شاخص‌ها و تکنیک‌ها (چاپ سوم). تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- ۲۳- مرکز رصد (۱۳۹۲)، سیمای اقتصاد ایران از منظر شاخص‌های جهانی، تهران: سازمان مدیریت صنعتی.
- ۲۴- میدری، احمد و صابری، علی اکبر (۱۳۸۸)، فضای کسب و کار و ارائه برنامه عملی جهت بهبود آن در ایران، اتاق بازرگانی و صنایع و معادن و انجمن مدیران صنایع.
- ۲۵- میدری، احمد و قودجانی، اصلا (۱۳۸۷)، سنجش و بهبود محیط کسب و کار، تهران: جهاد دانشگاهی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.